



ВИСШ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

ул. „Цар Калоян“ № 1-а, 1000 София, тел. 986-28-61, 987-55-13,
факс 987-65-14, e-mail: VASarch@bitex.com

Изх. №³⁴
Дата. 27.....1.....2009 г.

ДО ОБЩОТО СЪБРАНИЕ
НА НАКАЗАТЕЛНАТА КОЛЕГИЯ
НА ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН
СЪД

С Т А Н О В И Щ Е

на Висшия адвокатски съвет
по т. д. № 1/08.12.2008 г.,
насрочено за 5.02.2009 г.

УВАЖАЕМИ ГОСПОДА ВЪРХОВНИ СЪДИИ,

По поставените за тълкуване въпроси Висшият адвокатски съвет изразява следното становище.

Целта на съкратеното съдебно следствие е да се постигне процесуална икономия и бързина на процеса, като се ограничи събирането и проверката на доказателствените материали в съдебното производство. По този начин се осъществява и принципът за решаване на делото в разумен срок, разтоварва се правосъдната система и се спестяват средства на данъкоплатеца.

Прилагането на този институт е възможно само когато и без разглеждане на делото по общия ред на съдебното следствие ще се

постигнат целите и задачите на наказателния процес. Нормите, регламентиращи института на съкратеното съдебно следствие, не допускат отклонение от принципа за постановяване на съдебния акт само въз основа на доказателства и доказателствени средства, събрани по съответния ред, както и от забраната присъдата да почива единствено на самопризнанието на обвиняемия.

1. На какви основания първоинстанционният съд може да откаже да уважи искане на подсъдимия по чл. 370, ал. 1 във връзка с чл. 371, т. 2 НПК? Трябва ли отказът да бъде мотивиран?

Налице ли е основание за отвод на състава на съда, който е отхвърлил искане на подсъдимия за разглеждане на делото по реда на съкратеното съдебно следствие?

Въпросът за провеждането на съкратено съдебно следствие се решава при предварително изслушване на страните – чл. 370 НПК.

Голяма част от противоречията в практиката възникват от смесване на изискванията, приложими към решението за насрочването на предварително изслушване (чл. 370 НПК), с изискванията към съдебния акт, постановяван след провеждането на предварителното изслушване.

Съгласно чл. 370, ал. 1 НПК решение за предварително изслушване се взема от съда служебно или по искане на страните. Законодателят е задължил съда да преценява възможността за прилагането му по всяко дело от общ характер, като в чл. 248, ал. 2, т. 4 НПК е предвидено, че след като констатира, че делото може да бъде насрочено за разглеждане в съдебно заседание, съдията-докладчик проверява и възможността за разглеждането му по реда на глава 27 НПК и в разпореждането определя реда, по който ще се разгледа делото (чл. 256, ал. 1, т. 4 НПК). Произнасянето по чл. 248, ал. 2, т. 4 НПК се дължи от съда, след като той е извършил проверката за подсъдност, за наличието на основания за прекратяване или спиране на делото и за допуснати съществени нарушения на процесуалните правила, довели до ограничаване на правата на обвиняемия или на неговия защитник, на пострадалия или на неговите наследници (чл. 248, ал. 2, т. 1, т. 3 и т. 4 НПК).

При констатацията за липсата на съществени процесуални нарушения, допуснати по време на досъдебното производство, съдията-докладчик следва да насрочи провеждането на предварително изслушване за разглеждането на делото при съкратено съдебно следствие. Мотивирането на акта в този обем не би било основание за отвод по чл. 29, ал. 2 НПК, защото се касае до упражняване на императивно възведено правомощие на съдията-докладчик.

Със ЗИД НПК (Д.в. бр. 109/2008 г.) бе създадена нова алинея 2 на чл. 370 НПК, съгласно която „съдът не може да отхвърли искане на подсъдимия за предварително изслушване, когато са налице условията по тази глава”. По този начин инициативата на подсъдимия да поиска провеждането на предварително изслушване по чл. 370, ал. 1 НПК се регламентирана като процесуално право, на което съответства задължение на съда да проведе заседание по предварително изслушване. При мотивирането на решението на съда при тази хипотеза е достатъчно позоваването на чл. 370, ал. 2 НПК.

И в двата случая на решение да се проведе предварително изслушване – служебно или по искане на подсъдимия – съдебният акт не следва да определя коя от двете хипотези на чл. 371 НПК ще се обсъжда на предварителното изслушване, за да не се ангажира съдът със становище по съществуването на делото, дори когато подсъдимият е направил искане за прилагане на чл. 371, т. 2 НПК. Още повече че подсъдимият може до началото на предварителното изслушване да промени искането си.

Докато решението да се проведе предварително изслушване по делото може да се вземе и еднолично от съдията-докладчик, самото предварително изслушване вече се провежда от компетентния съд, съобразно чл. 28 НПК. Само той може да се произнесе по въпросите по чл. 372, ал. 3 и ал. 4 НПК.

В процедурата по предварително изслушване съдът следва да провери дали доказателствата от досъдебното производство са събрани по правилата на НПК, тъй като само годни доказателствени материали могат да бъдат използвани без проверка от съда при постановяването на присъдата. Независимо от съгласието на страните съдът не се освобождава от задължението си да разкрива обективната истина само по реда и със средствата, предвидени в закона. Процедурата стеснява приложението на принципа за непосредственост и устност, но не допуска инкорпорирането на доказателствени материали, които не са съобразени с процесуалните изисквания.

При искане по чл. 370, т. 2 НПК след това съдът проверява и дали признанието на подсъдимия на фактите от обстоятелствената част на обвинителния акт се подкрепя от събраните на досъдебното производство доказателства в съответствие с разпоредбата на чл. 31, ал. 2 от Конституцията на Република България и чл. 116 НПК.

В съответствие с изискванията на чл. 33 и чл. 34 НПК съдебният акт, с който се уважава или се отказва да бъде уважено искането

за разглеждане на делото по реда на глава 27 НПК, следва да бъде мотивиран.

При уважаване на направеното искане съдът следва да обсъди в акта си наличието на предвидените в НПК предпоставки – общата за двете процедури законосъобразност на действията на органите на досъдебното производство по събиране на доказателствата и подкрепата на направеното признание от събраните в досъдебното производство доказателства за процедурата по чл. 372, ал. 2 НПК.

Преценката на съда не може да включва други основания.

Позоваването на тежестта на престъплението, обществения интерес, личността на подсъдимия, настъпилите вредни последици от имуществен или неимуществен характер и пр. подравят принципа за еднакво приложение на закона. Обосноваването на отказа с предпоставки, извън предвидените в глава 27 НПК, особено при искане за прилагане на чл. 372, ал. 4 НПК, поражда съмнение в безпристрастността на състава, който очевидно не желае да се обвърже със задължителното приложение на чл. 55 НК поради особености на деянието или дееца и следователно има изградено предварително становище относно виновността на подсъдимия.

При такова произнасяне е налице основание за отвод съда.

2. Валидни ли са общите правила за конституиране на страните, включително и на частен обвинител, граждански ищец и граждански ответник в случаите на предварително изслушване в хипотезата на чл. 371, т. 2 НПК?

Задължително ли е на частния обвинител, гражданския ищец и гражданския ответник да се предостави възможност да участват в предварителното изслушване по чл. 371, т. 2 НПК и какво е правното значение на тяхното становище по инициативата на съда или искането на подсъдимия?

Диференцираната процедура по глава 27 НПК създава възможност за отклонение от общите правила на съдебното производство пред първата инстанция, но само при провеждане на съдебното следствие. В чл. 374 НПК изрично е предвидено, че доколкото в производството по тази глава няма особени правила, прилагат се общите правила.

Съобразно общите правила, за насрочването на съдебното заседание се съобщава на пострадалия или на неговите наследници, както и на ощетеното юридическо лице, които могат в седемдневен срок от връчване на съобщението да направят искания за конституиране като частен обвинител и граждански ищец (чл. 255 НПК), а неявяването им по уважителни причини е основание за отлагане на делото (чл. 271, ал. 7

НПК). При решаване на въпроса за даване ход на делото съдът се произнася и по исканията за конституиране на нови страни в производството (чл. 271, ал. 6 НПК). Същите съображения важат и за гражданския ответник.

Законът не предвижда разлика в предпоставките, при които се дава ход на делото по общия ред или на предварителното изслушване, независимо от процедурата, чието прилагане се иска.

Тези действия са задължителни, независимо от това дали вече е решено провеждането на предварително изслушване по делото от съдията-докладчик или съдът разпорежда да се проведе такова по искане по реда на чл. 275 НПК.

Едва след извършването на предвидените в чл. 271-275 НПК процесуални действия съдът дава ход на съдебното следствие по общия ред или на предварителното изслушване, при което да се прецени възможността за разглеждане на делото при съкратено съдебно следствие.

След като вече са конституирани като страни съобразно общите правила, гражданският ищец, частният обвинител и гражданският ответник имат право на становище по въпросите на делото. Правното значение на това становище обаче е различно.

Съгласно чл. 371, т. 1 НПК за прилагането на първата форма на съкратено съдебно следствие – без разпит непосредствено от съда на всички или някои свидетели и вещи лица, е необходимо съгласието на всички страни в процеса, без прокурора.

(Обстоятелството, че гражданският ответник е очевидно пропуснат в нормата на чл. 371, т. 1 НПК, не променя горния извод при наличието на конституционно и законово изискване за равенство на страните в наказателния процес.)

За прилагането на втората форма на съкратено следствие – по чл. 371, т. 2 НПК, се изисква само признание от подсъдимия на фактите, изложени в обстоятелствената част на обвинителния акт, и съгласие да не се събират доказателства за тези факти.

Законът не съдържа забрана по искането на подсъдимия за прилагане на чл. 371, т. 2 НПК да се изслушат и другите страни в процеса. Становището им обаче няма правно значение. То има консултативен характер.

3. Допустимо ли е след започване на съдебно следствие по общия ред да се премине към съкратено съдебно следствие пред първата инстанция по реда на чл. 373, ал. 2 вр. чл. 372, ал. 4 НПК?

Съкратеното съдебно следствие по глава 27 НПК е алтернатива на съдебното следствие по глава 20 НПК. То е създадено за постигане на процесуална икономия и бързина на процеса именно като възможна алтернатива на съдебното следствие по общите правила.

Това означава, че преди началото на съдебното следствие следва да бъде решен въпросът по коя от двете възможни форми ще се разгледа делото – по общия ред за провеждане на съдебното следствие или по съкратената процедура.

Недопустимо е след започване на съдебното следствие по общите правила да се премине към съкратено съдебно следствие, тъй като такъв подход е в противоречие с основната цел на диференцираната процедура – ускоряване на наказателното производство.

Съкратената процедура по чл. 371, т. 2 НПК може да се приложи само когато тя би довела до резултата, предвиден от законодателя – да не се събират от съда доказателства за фактите от обвинителния акт и по този начин процесът да приключи бързо. Когато събирането на доказателства е започнало, нейното прилагане е безпредметно.

4. Изисква ли разпоредбата на чл. 372, ал. 4 НПК всички надлежно събрани на досъдебното производство доказателства да подкрепят самопризнанието или е достатъчно това да се отнася до част от тях?

Съгласно чл. 372, ал. 4 НПК делото може да се разгледа по реда на чл. 371, т. 2 НПК, когато самопризнанието на подсъдимия, изразяващо се в признаване на фактите, изложени в обстоятелствената част на обвинителния акт, се подкрепя от доказателствата по делото.

Това изискване е съобразено с конституционната забрана (чл. 31, ал. 2 от Конституцията на Република България), възпроизведена в чл. 116 НПК, присъдата да почива само на самопризнанието на обвиняемия.

Проверката на съда дали самопризнанието се подкрепя от доказателствата по делото следва да обхване всички събрани доказателства. Тя не бива да се ограничава само до онази част от тях, която подкрепя обвинителната теза. Защото съдът постановява актовете си след обективно, всестранно и пълно изследване на всички обстоятелства по делото – чл. 14 НПК.

Не се изисква обаче самопризнанието да бъде подкрепено от всички доказателствени материали по делото. Този въпрос трябва да се преценява в светлината на изискването за доказаност на обвинението по несъмнен начин. Ако в досъдебното производство са събрани

доказателства, които убедително подкрепят направеното признание, а тези, които не го подкрепят, са неубедителни или се преценяват като недостоверни, няма пречка за произнасяне на съда в полза на направеното признание. Законодателят не е поставил условия направеното признание на фактите да се подкрепя от доказателствата еднозначно.

5. Допустимо ли е провеждане на съкратено съдебно следствие по чл. 372, ал. 4 и чл. 373, ал. 2 и ал. 3 НПК за отделен подсъдим, когато друг подсъдим по делото не е съгласен същата процедура да се проведе и по отношение на него?

По този въпрос са отпаднали основанията за постановяване на тълкувателно решение с приемането на ал. 3 на чл. 370 НПК (Д. в. бр. 109/2008 г.).

Следва само да се уточни, че и преди промяната на закона не е било допустимо провеждането на тези процедури по отношение на един отделен подсъдим, тъй като това противоречи на целта на разглежданите институти.

6. Допустимо ли е провеждане на съкратено съдебно следствие само по отношение на част от инкриминираните в обвинителния акт деяния, осъществени в съвкупност от едни подсъдим?

Разпоредбата на чл. 371, т. 2 изисква признаване на „фактите, изложени в обстоятелствената част на обвинителния акт”. Текстът на закона предвижда признаването на фактите в цялост.

Недопустимо е делото да бъде разгледано по реда на чл. 371, т. 2 НПК, ако подсъдимият признава само част от фактите при обвинение за едно деяние (например съставомерните факти за основния състав на престъплението, но не и тези, които обосновават по-тежката му квалификация) или само фактите, отнасящи се до едно от деянията. В тези случаи не би могло да се проведе „съкратено съдебно следствие по делото”, тъй като съдът ще следва да събира доказателства за „непризнатите” факти.

При съкратеното съдебно следствие не съществува възможност, аналогична на уредената с чл. 381, ал. 6 НПК, делото да приключи със споразумение само за един от обвиняемите или само за едно от деянията, предмет на обвинението.

Разликата между двата института е в ефекта от прилагането им – одобреното от съда споразумение има последиците на влязла в сила осъдителна присъда. Съкратеното съдебно следствие води до бързо приключване на делото само пред инстанциите по същество.

Институтът на споразумението обслужва основната цел на наказателния процес – осъждане на виновния, поради което се допуска той да бъде наказан по този ред дори само за едно, а не за всички извършени престъпления.

Съкратеното съдебно следствие е насочено към осъществяване на принципа за решаване на делата в разумен срок, постигането на процесуална икономия и разтоварване на съда. Ако тази цел не се постига, институтът е неприложим.

7. Може ли самопризнанието по чл. 371, т. 2 НПК да се третира допълнително като смекчаващо вината обстоятелство при определяне на наказанието съобразно правилото на чл. 373, ал. 2 НПК?

За да се приложи процедурата по чл. 371, т. 2 НПК, е необходимо подсъдимият да признае фактите, изложени в обстоятелствената част на обвинителния акт и да се съгласи за тях да не се събират доказателства.

Значението на признаването на фактите е определено с чл. 374, ал. 4 НПК – когато съдът констатира, че то се подкрепя от доказателствата по делото, не се събират други доказателства за фактите, изложени в обвинителния акт. И ако подсъдимият бъде признат за виновен, наказанието се определя при условията на чл. 55 НК. Следователно това признание има значението на процесуална предпоставка за разглеждане на делото по реда на чл. 373, ал. 2 НПК.

Самопризнанието по чл. 371, т. 2 не е обяснение на обвиняемия, респ. доказателствено средство, а декларация, че се приемат за верни фактите от обвинителния акт. След като декларацията за признаване на фактите не е нито доказателство, нито доказателствено средство, тя не може да се обсъжда от съда при решаване на въпросите по съществуването на делото, включително и при индивидуализацията на наказанието (аргумент от чл. 13, ал. 2 НПК).

Самопризнанието обаче, направено на досъдебното производство, следва да се отчита като смекчаващо отговорността обстоятелство, защото сочи на критично отношение на обвиняемия към извършеното и улеснява разкриването на престъплението.

8. Допустимо ли е в процедурата по чл. 372, ал. 4 и чл. 373, ал. 2 НПК първоинстанционният, съответно въззивният съд, да събира доказателства, които са несъвместими с обстоятелствената част на обвинителния акт?

Може ли след надлежно проведено съкратено съдебно следствие по чл. 372, ал. 4 и чл. 373, ал. 3 НПК въззивният съд да реши

делото на основата на фактическа обстановка, която е несъвместима с признатата от подсъдимия?

Подлежат ли на оттегляне изявленията на подсъдимия по чл. 371, т. 2 НПК и ако това е възможно – до кой момент.

При съкратеното съдебно следствие по чл. 371, т. 2 НПК подсъдимият признава изцяло фактите, изложени в обстоятелствената част на обвинителния акт, и се съгласява да не се събират доказателства за тези факти. Преди да се произнесе за прилагането на съкратената процедура на съдебно следствие, съдът е длъжен да разясни на подсъдимия правата му по чл. 371 НПК, като го уведоми, че направеното самопризнание ще се ползва при постановяване на присъдата.

В съответствие с принципа за разкриване на обективната истина (чл. 13 НПК) и забраната присъдата да почива само на самопризнанията на обвиняемия (чл. 31, ал. 2 от Конституцията на Република България и чл. 116, ал. 1 НПК) съдът разпорежда разглеждането на делото по реда на чл. 373, ал. 2 НПК само след като се убеди, че събраните по делото доказателства подкрепят направеното самопризнание – чл. 372, ал. 4 НПК.

Признатите факти са обвързващи и за подсъдимия, и за съда.

След като подсъдимият доброволно и при разяснени от съда правни последици на самопризнанието е признал фактите от обвинителния акт и се е съгласил да не се събират доказателства за тези факти, той не би могъл да иска от съда събирането на доказателства, които ги опровергават.

Съдът е длъжен да приеме за установени фактите от обстоятелствената част на обвинителния акт въз основа на признанието на подсъдимия, съпоставено с доказателствата от досъдебното производство. А след това да определи и мотивира правната квалификация, ако е извършено престъпление, и да наложи на подсъдимия наказание при условията на чл. 55 НК.

При искане за събиране на доказателства, опровергавачи фактите от обвинителния акт, съдът следва да изясни дали действителната воля на подсъдимия не е да оттегли самопризнанието по чл. 371, т. 2 НПК и ако установи това, да премине към разглеждане на делото по общия ред. Това обаче е възможно само до приключване на съкратеното съдебно следствие по чл. 373, т. 2 НПК – преди съдът да е обвързан от задължението при признаване на подсъдимия за виновен да му наложи наказание при условията на чл. 55 НК.

Признанието на подсъдимия следва да обхваща съставомерните факти. Без значение за прилагане на съкратената процедура е признаването на факти, неотнормирани към съставомерността на

деянието – напр. причини и условия за извършване на престъплението, фактите от значение за определяне на наказанието и пр.

Подсъдимият има право да иска събирането на доказателства, които допълват признатите факти и са от значение за пълното изясняване на фактическата обстановка или за правилната правна квалификация на деянието. Не може да се откаже и събирането на доказателства от значение за определяне на наказанието.

При въззивната проверка на присъдата, постановена по реда на чл. 373, ал. 2 НПК, въззивният съд също няма право да събира доказателства, които да опровергават признатите от подсъдимия факти. Като „втора първа инстанция” въззивният съд е обвързан от същите доказателствени ограничения, както и първоинстанционният.

Въззивният съд следва да провери единствено дали самопризнанието се подкрепя от годни доказателства, събрани по време на досъдебното производство, и дали не са допуснати съществени нарушения на процесуалните правила в досъдебното и в първоинстанционното производство. При липсата на такива нарушения съдът може да отмени или измени присъдата само ако неправилно е приложен материалният закон или наложеното наказание, макар и определено при условията на чл. 55 НК, е явно несправедливо.

Забраната да се събират доказателства, опровергаващи признатите факти от обстоятелствената част на обвинителния акт, се извежда и от текста на чл. 371, т. 1 НПК, съгласно който за прилагането на тази форма на съкратено съдебно следствие не се изисква съгласието на прокурора и на другите страни в процеса, освен на подсъдимия и неговия защитник.

Логиката на законодателя е ясна. Фактическата обстановка, изложена в обвинителния акт, очертава пределите на обвинението и щом подсъдимият я признава, то очевидно правата на другите страни във връзка с установяването на престъплението, наказване на виновния и обезщетяване на причинените вреди са напълно защитени, поради което тяхното съгласие за провеждането на съкратено съдебно следствие по чл. 371, т. 2 НПК не се изисква. Възможността при признаване на фактите, изложени в обвинителния акт, да се събират доказателства, които ги опровергават, без прокурорът и пострадалият, конституиран като страна в процеса, да са дали съгласие за разглеждане на делото по тази процедура, несъмнено води до накърняване на техните права. От друга страна, ако се признае възможността съдът да събира доказателства, които опровергават признатите факти, то следва да се признае и възможността на другите

страни да искат събирането на нови доказателства в подкрепа на обвинението. Така повторно ще се доказват признатите, но опровергани факти. Това противоречи на идеята на съкратената процедура и прави невъзможно спазването на режима на мотивите, регламентиран в чл. 373, ал. 2 НПК.

Подсъдимият може да оттегли изявленията си по чл. 371, т. 2 НПК до приключване на съдебното следствие по съкратената процедура, защото всеки може да оттегли едно свое едностранно изявление, докато то не е произвело нужното последствие. В този случай делото следва да се разгледа по общия ред.

9. Ако по принцип се приеме, че първоинстанционният съд на основата на фактически и правни съображения е длъжен да мотивира отказа си да проведе предварително изслушване по искането на подсъдимия, какво би трябвало да е решението на въззивния съд, когато установи, че отказът е бил неоснователен и делото е следвало да бъде разгледано по правилата на съкратеното съдебно следствие по чл. 373, ал. 3 вр. чл. 372, ал. 4 НПК, а не по общия ред?

Съгласно чл. 34 НПК всеки съдебен акт следва да бъде мотивиран. При предварителното изслушване съдът е длъжен да изложи мотиви както в случаите, когато реши да приложи съкратената процедура, така и когато отказва прилагането ѝ.

Ако съдът неоснователно е отказал да приложи съкратената процедура, а е разгледал делото по общия ред, налице е съществено процесуално нарушение. То обаче може да бъде поправено от въззивната инстанция и поради това не е основание за отмяна на присъдата по реда на чл. 348, ал. 3, т. 2 НПК.

Констатирайки, че са били налице основанията за разглеждане на делото по реда на съкратената процедура, въззивният съд може сам да приложи чл. 55 НК и в този случай подсъдимият няма да търпи накърнение на интересите си.

След като делото (макар и неправилно) е било разгледано по общия ред, връщането му за ново разглеждане по съкратената процедура е процесуално безсмислие. Идеята въззивният съд сам да поправи нарушението почива и на смисъла на съкратеното производство, което само по себе си не може да води до удължаване на процеса.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВИСШИЯ
АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

(Даниела Дюлгерова)

